

מתן על הפרק

מפגש מחודש עם התנ"ך

מלכים א' פרקים ט"ו - ט"ז

בפרקים אלה מסופר על מספר מלכים בממלכות יהודה וישראל. במלכות יהודה ישנה יציבות פוליטית, ואף התקדמות רוחנית-דתית מסוימת. לעומת זאת במלכות ישראל ישנו קו רצוף של ירידה רוחנית וערעור היציבות הפוליטית, המשתקף במרידות התכופות שנערכות בה. ההידרדרות הרוחנית מגיעה לשפל חסר תקדים במלכותו של אחאב.

(לשם הקלה על הלימוד, השאלות בדף זה יחולקו לפי נושאים: מלכי יהודה מול מלכי ישראל, ולא לפי חלוקת הפרקים).

"וַיִּקְרְאוּ בְּסֵפֶר בְּתוֹרַת הָאֱלֹהִים" < בקיאות

מלכי יהודה (טו, א-כד)

1 מלכות אבים (טו, א-ח):

מה אופייה הכללי של מלכות אבים? עימדו על הזיקה בין מלכות אבים למלכות רחבעם אביו, מבחינה דתית ופוליטית.

2 מלכות אסא (טו, ט-כד):

א. עקבו אחר הצעדים החיוביים שעשה אסא בחלק הראשון של מלכותו (טו, ט-טו). שימו לב לניגוד בין אסא לאבותיו - השוו טו, יג-יד לטו, ג-ד. הביטוי הבולט ליחסו למעשי אבותיו עולה מהתייחסותו למעכה הגבירה, סבתו (ותנו דעתכם לפועל 'סר' המופיע בפסוקים יב; יג).

ב. בחלק השני של מלכותו חלה נסיגה: השוו את טו, יח ליד, כו. שימו לב להערה בסיום מלכותו, בטו, כג (השוו לדה"ב טז, יב).

מלכי ישראל (טו, כה - טז, לד)

3 עימדו על המסגרת הכללית בתיאור מלכי ישראל: כמה בתי מלוכה וכמה מלכים מתחלפים, ולעומת זאת מי מולך בתקופה זו ביהודה? מה מאפיין את החלפות הבתים המרובות? התייחסו לדרכי הפעולה ולעומדים בראש ההפיכות. עימדו גם על ההדרגה בתיאור החטאים של מלכי ישראל.

4 מלכות בעשא:

א. קיים דמיון רב בין נבואת יהוא על בעשא (טז,א-ד) לנבואת אחיה על ירבעם (יד,ז-יא). מניין לדעתכם נובע דמיון זה?

ב. לאחר מות בעשא (טז,ז), מופיעה לפתע סיבה נוספת לעונשו. נסו לשער - מדוע היא מופיעה דווקא כאן? שימו לב לסמיכות לפסוק הקודם (טז,ו).

רד"ק: וגם ביד יהוא - לפי שאמר וימלוך אלה בנו תחתיו אמר כי לא היתה מלכותו שלימה כי לא מלך אלא שנתים ואותם היו מקוטעות... 'וגם' שאמר הוא לרבות על בית ירבעם, כי כמו שניבא אחיה השילוני על ירבעם ועל ביתו שלא תקום מלכותו וכן היה לו, כי נדב בנו לא מלך אלא שנתים והיו מקוטעות.

ג. "וגם ביד יהוא בן-חנני הנביא דבר-ה' ה'ה אֶל-בְּעֵשָׂא וְאֶל-בֵּיתוֹ וְעַל כָּל-הַרְעָה אֲשֶׁר-עָשָׂה בְּעֵינָי ה' לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשָׁיו וְדָיו לְהִיטֵב כְּבֵית יִרְבְּעָם וְעַל אֲשֶׁר הִכָּה אֶת-ו' (טז,ז) מה הקושי התיאולוגי העולה מפסוק זה? ראו את דברי הרלב"ג:

"ראוי לספק איך נחשב לו זה לעון והנה היה דבר ה' ביד אחיה הנביא שיהיה זה לבית ירבעם בן נבט ... ואפשר שנאמר כי נענש על זה מפני שכבר הראה שלא עשה זה בעבור חטאת ירבעם כי גם הוא הלך בדרכי ירבעם ולא עשה זה גם כן למלא דבר ה' כמו שעשה יהוא, אבל עשה זה לרוע לבבו בעבור שימלוך ולא ימצא מי שיחלוק עמו על המלכות לתתה לבית ירבעם ונענש גם כן בעבור שהרגו בעת שהיה נלחם מלחמות ה' עם פלשתים..."

5 מלכות עמרי:

א. במה שונה עמרי משאר מלכי ישראל שקדמו לו? חשבו על אופן עלייתו לשלטון, הלגיטימציה למלכות, בניית עיר בירה.

ב. כיצד הופך עמרי את שומרון לבירתו, ואיזה מלך לפניו נהג בצורה דומה? מה נוכל ללמוד מכך על שאיפתו של עמרי?

6 מלכות אחאב:

א. על אחאב נאמר "וַיַּעַשׂ אַחְזָב בֶּן-עֲמֹרִי הָרַע בְּעֵינָי ה' מְכַל אֲשֶׁר לְפָנָיו". (טז,ל). במה היה חטאו של אחאב גדול מכל קודמיו?

ב. בסיום תיאור מלכותו של אחאב נזכרת בניית יריחו שנעשתה 'בימיו' "בְּיָמָיו בָּנָה חֵיאל בֵּית הָאֱלֹהִים אֶת-יְרִיחוֹ בְּאַבְיָכֶם בְּכֹרֹו יִסְדָּהּ וּבִשְׁגֹוֹב צְעִירוֹ הִצִּיב דְּלִתְיָהּ כְּדָבָר ה' אֲשֶׁר דָּבָר בְּיַד יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נֹוֹן" (טז,לד). עיינו ביהושע ו,טז-כ; כו. מדוע נאסרה בניית יריחו, ומה מסמלת בנייתה בניגוד להשבעת יהושע? תנו דעתכם לכך זו העיר הראשונה שנכבשה בארץ! מה הקשר בין החטאים, ומדוע נתפס חטא זה כחמור כל כך?

"וַיְבַיְנוּ בַּמִּקְרָא" < הרחבה

סיפור בנייתה של יריחו בידי חיאל הוא חוליית הקישור בין תיאור מלכותו של אחאב להתגלותו של אליהו וגזירת הבצורת שלו בתחילת פרק יז. הכתוב לא מפרש את הקשר בין אירועים אלה. המדרש מבקש להשלים את הפערים בכתוב, ולבאר את פשר הסמיכות:

'וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה' אשר יקום ובנה את העיר הזאת את יריחו בבכורו ייסדנה ובצעירו יציב דלתיה'

תניא: לא יריחו על שם עיר אחרת, ולא עיר אחרת על שם יריחו. דכתיב: (מל"א יז) "בנה חיאל בית האלי את יריחו באבירים בכורו יסדה ובשגוב צעירו הציב דלתיה" תניא: ... ממשמע שנאמר באבירים

בכורו איני יודע ששגוב צעירו? מה תלמוד לומר 'שגוב צעירו'? מלמד שהיה מקבר והולך מאבירים עד שגוב.

אחאב שושביניה הוה, אתא איהו ואליהו למשאל בשלמא בי טמיא. יתיב וקאמר: דילמא כי מילט יהושע הכי לט לא יריחו על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו א"ל אליהו אין אמר ליה השתא לווטתא דמשה לא קא מקיימא דכתיב (דברים יא) וסרתם ועבדתם וגו' וכתוב וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים וגו' וההוא גברא אוקים ליה עבודה זרה על כל תלם ותלם ולא שביק ליה מיטרא דמי למיסגד ליה, לווטתא דיהושע תלמידיה מקיימא? מיד: (מ"א יז) ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד חי ה' אלהי ישראל אם יהיה טל ומטר וגו' בעי רחמי והבו ליה אקלידא דמטרא וקם ואזל.

תרגום: אחאב שושבינו של חיאל היה. בא הוא ואליהו לשאול בשלמו בבית האבל. ישב חיאל ואמר: שמא כאשר קילל יהושע כך קילל: לא יריחו על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו? אמר לו אליהו: כן.

אמר לו (אחאב): עכשיו קללתו של משה לא מתקיימת, שנאמר: 'וסרתם ועבדתם אלהים אחרים... וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים', ואותו אדם (אחאב) הקים לו עבודה זרה על כל תלם ותלם בארץ ולא הניח לו הגשם שילך ויעבוד אותו (רש"י): שהיה הלכלוך הולך וגדל מרוב הגשמים הבאים לעולם שאין מניחים לילך להשתחות לעבודה זרה מתוך דרכים מלוכלכות בטיט). קללתו של יהושע תלמידו מתקיימת?

מיד: "ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד חי ה' אלהי ישראל אם יהיה טל ומטר." ביקש אליהו רחמים ונתנו לו מפתח של מטר, וקם והלך.

(תלמוד בבלי מסכת סנהדרין קיג, א)

שרידי בית מגורים בתל יריחו